

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 12. 10. 2016)

Knihu nazvanou **Deník dekadentního intelektuála** vydal Ústav T. G. Masaryka (2016), edičně ji připravil Martin Kučera (redakce a jmenný rejstřík Pavla Dedeciusová). Nadaný historik a archivář **Jan Gebauer mladší** (1884–1908), syn význačného jazykovědce a filologa (1838–1907), rovněž autor esejů a kritik uveřejňovaných časopisecky, psal dochované zápisky od ledna 1905 do května 1907, v době, kdy především dokončoval svá studia na vídeňské univerzitě (předtím vystudoval historii u Jaroslava Golla v Praze 1902) a citlivě prožíval období příznačně mladické a moderní nejistoty duchovní a zejména milostné, zachycoval odpovídající proměnlivost nálad, rozpory osobní i profesionální a jejich promýšlení. Např. 19. 1. 1905: „Nu a co je dle toho sentimentalita? Je to něco zlého? Nebyla-li sentimentalita ve všech velkých skutcích činně a platně účastná? Rozum by nebyl vykonal a dovedl vykonal to, co dovedla vykonal sentimentalita, cit. – A je nutno dát pozor, užíváme-li rozumu, abychom rozuměli sentimentu. / Je to kontrast historie a historiografie: historik musí spojovat v sobě porozumění a znalost obojího, jinak jsou jeho věci falešné, anebo aspoň nejsou obrazem natolik renovovaným, aby byl dost živý“ (s. 17).

Martin Kučera opatřil zpřístupněný text pečlivě a důsledně vysvětlivkami (částečně též domýšlející, interpretační povahy) a v doslovu (s. 99–103) podal portrét „mladého archiváře a (snad) budoucího historika, obdařeného jak přirozeným literárním, jazykovým a vědeckým talentem, tak rodinnou tradicí se zvučně rezonujícím jménem“. Upozornil na jeho rodinné, profesionální a myšlenkové zázemí a především charakterizoval deník mladého Jana Gebauera „jako výraz hledání vlastní cesty“, který „prostupují dva živly: jednak intenzivní živel básnický, zasahující jak jeho vidění dějin a překvapivě i do určitých přesahů filosofických, jednak všudypřítomná dekadentní autostylizace“. Nerozsáhlý deník Jana Gebauera ml. osvětlil jako „letmou skicu jeho precitlivělého nitra, orientovanou téměř monotematicky na nuance nejednoduchého, nenaplněného milostného vztahu ke Kláře Heyrovské, provdané za malíře Arnošta Hofbauera. Na všech stranách proniká do textu poezie, věty toliko napovídají, naznačují, erotické zaujetí postupně všemi sestrami Heyrovskými je téměř pubertálně nezralé, navzdory tomu bohatá osobnost pisatele nám odkazuje jaksi mimoděk i drobná svědectví, velmi závažná jak z hlediska společenských dějin, tak dějin dějepisectví“.

Gebauer koncipoval soubor důvěrných (sebe)reflexí a úvah formou deníkových záznamů určených předně své obdivované čtenářce – jako „knížku [...] s oním divným titulem“: „Kniha třeshňová“, resp. „Kniha barvy višňové“, tedy „barvy sedlé krve“.

V tomto rámci čteme různorodé pasáže: reflexe dobového dění, prostředí a odbornosti, racionální hledisko střídají pocity, prozaicky věcné formulace přecházejí v introspekce a kontemplace, postupně převažují lyrické, dušezpytné pasáže, až básně v próze, rovněž verše (převážně tradičně traktované). Vzhledem k tomu, že publikace je vhodně doplněna úryvky z memoárů (Mezi vědci a umělci, Praha 1947) adresátky Kláry Heyrovské-Hofbauerové, bylo by ještě možné upozornit na vzpomínky do citované knihy nepojaté a na její dopisy autorovi z let 1904–1907 uložené v Literárním archivu PNP (viz Soupis osobního fondu Jana Gebauera ml., který sestavila Marta Zahradníková, 1996). Vhodná by rovněž byla alespoň stručná poznámka soustřeďující zmínky edičního charakteru skryté v doslovu a doplňující to, co není zřejmé, tedy mj. byly-li výrazy v závorkách do původního textu doplněny (mnohdy zbytečně) a kde se vzal svým způsobem vábivý titul.

Označení Deník dekadentního intelektuála je pádné i v mnohém odůvodněné. „Žiji tak nesmírně tupě. Nic na světě nemá pro mne významu. Nic mne nedovede uchvátiti. Odumírám. Jen ten úsměšek mi zbyl, vtip, výsměch – ale to jsou trpké argumenty. Jak dlouho mohu ještě vydržet svou pózu, která tolika (lidem) imponuje a tak se líbí? – Čekejme na zázrak. Haha!“ (27. 3. 1907, s. 85). Z literárněhistorického hlediska však může nadpis vypadat poněkud jednostranně, neboť je patrné, že dekadentní postoj a odpovídající stylizace jsou součástí širšího a rozmanitějšího proudu stylizované a poučené sebereflexe, určované mladistvě romantickým, iluzivním pocitem hledání („sen štěstí“) a nenalézání, samoty a beznaděje vyplývající hlavně z (opakovaného) milostného zklamání. „Gestu marnosti a zmaru“ chybí potřebná vyhraněnost estétská a egotistní (stavěná do protikladu všemu vnějšímu, běžnému a společenskému) a zároveň nějaký myšlenkový rozvrh, který by podkládal, ale i překonával pocit marnosti, třeba ideálem výlučné krásy. – „Romantika, sentimentalita, cynismus, melancholie, ironie: vše je v jednom člověku, v jediné hlavě. A vzpomínáme-li na vše, cítíme, jak se (ty pocity) křížují a bijí. A rezultat: hlava klesne, ruce sklesnou – oči jsou tupé “ (5. 2. 1905, s. 30). „Svět je krásný a mohl by být ještě pěknější, kdyby nebyl takový, jaký je: hluboká pravda ubohého, jenž se potácí světem a nevidí jej. Pravda se stává frází. Ubohý slyší o tom, že svět je krásný; nevidí oné krásy a hledá ji; nemůže ji nalézt a zoufá si. [...] Ne. Každíčkou radost vysátí. Pak možno říci, že svět je skutečně krásný“ (14. 7. 1905, s. 47). „Proč mohu Ji mít rád, když nemohu být takový, aby i ona měla ráda mě. Proč to jsou jen extáze, jimž následují propasti reakcí u ní, kdyžť u mě to je cosi stálého a klidného. Proč musím být jiný než všichni ostatní, kdyžť to všechno je jen k tomu dobré, abych byl vysmán a vysmíván – to všechno jsou palčivé otázky: a odpověď umořené duše je jen stesk. Kéž bych byl jeden z mnoha!“ (25. 4. 1906, s. 72).

Kniha v stylově zdařilé grafické úpravě Ondřeje Huleše záslužně znovuoživuje pozoruhodný dobový dokument a zvláště literární text v mnohých momentech originální, sdružující úvahy společensky vnímavého vzdělance a projekce vnímavé a poetické duše. Opakovaně v něm zaznívá tón naděje a životního odhodlání – tragický u vědomí, že již v lednu 1908 autor podlehl tyfóvé nákaze... „Co mám: tu lásku k životu, tu nenávist k tomu, co mě v ní ruší. Tu lásku k té jediné velké iluzi, která mně

zbyla: žít. Iluze žití! Nový život. Čekat na ten nový život, vědět, jaký bude, a snažit se žít už dnes, tak aby ten definitivní život, ta velká léta, která na mě čekají, nemusila se tak bít o každou svou radost, o každý ten kousek světla, který do nich padne, jako ta, která mám za sebou. Za sebou je mám. Nezoufám. Jsem rád, že už jsou pryč a že dnes už je jakýsi předvečer těch velkých dnů“ (18. 11. 1905, s. 64).

www.ipsl.cz